

ARKEOLOGI I NORR 1

1988

ARKEOLOGISKA INSTITUTIONEN

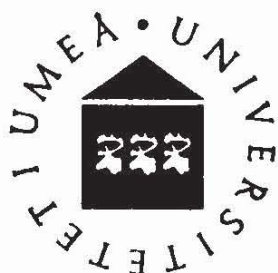
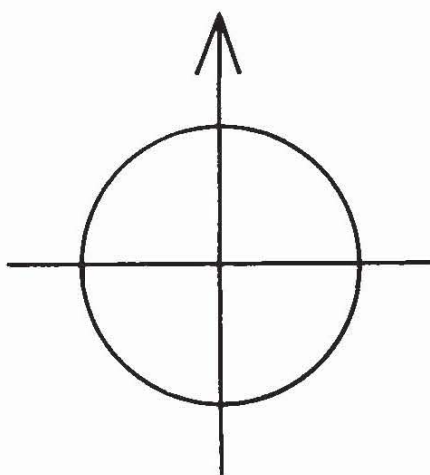
UMEÅ UNIVERSITET

ARKEOLOGI I NORR

1

1988

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för arkeologi
UMEÅ UNIVERSITY
Department of Archaeology

Utgivare: Institutionen för arkeologi, Umeå universitet

Redaktör: Evert Baudou

Distribution: Institutionen för arkeologi,
Umeå universitet, 901 87 Umeå, Sverige

Tryckt med bidrag från Humanistisk–samhällsvetenskapliga forsknings-
rådet, Stockholm

Figurerna på omslagets framsida är hämtade från hällristningarna vid
Norrfors, Umeälven, nära Umeå (Archaeology and Environment
4:324)

ISSN 0284-558X

Printed in Sweden 1988 by

gotab Stockholm 1988 86866

Innehållsförteckning

Förord	5
<i>Gustaf Hallström</i>	
Forskningsplan för Norrlands forntid år 1941	7
<i>Evert Baudou</i>	
Gustaf Hallströms forskningsplan för Norrlands forntid 1941 och forskningsläget 1987	17
<i>Per H. Ramqvist</i>	
Boplat och hållristningar i Norrfors, Umeälven	29
<i>Lars Forsberg</i>	
Bosättningsmönster vid Lule och Ume älv under bronsålder och förromersk järnålder	51
<i>Per H. Ramqvist</i>	
Högom – nya undersökningar av bebyggelsesår	103
<i>Ingela Bergman</i>	
Det samiska boplatkomplexet vid Rackträsk, Arjeplog	129
<i>Noel Broadbent</i>	
Järnålderns och medeltidens säljägare i övre Norrlands kustland	145

Per H. Ramqvist

Högom – nya undersökningar av bebyggelsespår

Ramqvist, P.H. 1988. Högom – nya undersökningar av bebyggelsespår. (Högom – new investigations of settlement traces). *Arkeologi i norr* 1:103–127. Umeå.

Abstract

Beneath the large Migration Period mounds No. 3 and 4 in Högom, Selånger parish, Medelpad, excavations in 1954 and 1960 revealed substantial traces of longhouses. But in connection with the well-known large mound No. 2, investigated in 1949–50, the excavators Dagmar Selling and Sverker Janson did not dig beneath the mound. To identify the settlement of the site in general, and beneath mound No. 2 in particular, phosphate analyses and a minor excavation were conducted 1984. The phosphates and the soil observations made during excavation indicates that, despite modern ploughing around the mounds, parts of the settlement are still intact. The excavation in and below the untouched parts of mound No. 2 also showed that this part of the site once supported houses. Postholes and hearth-pits indicate at least two not contemporary buildings of unknown size and function.

Per H. Ramqvist, Institutionen för arkeologi, Umeå universitet, S-901 87 Umeå, Sweden.

1. Inledning

År 1949 inleddes en serie undersökningar av gravfältet i Högom, Selånger Raä nr 1, i Medelpad (fig. 1). Gravfältet, som idag består av tio synliga gravhögar, med fyra storhögar ca 35–40 m i diameter, var vid den tidpunkten mycket illa åtgånget och hade därför av Riksantikvarieämbetet utvalts för särskilda åtgärder. Gravfältet skulle snyggas upp och de mest illa åtgångna högarna skulle i mån av pengar också undersökas. Inom detta "fornvårdsprogram" gjordes sedermera fyra arkeologiska undersökningar:

1. 1949–50 undersöktes storhög nr 2 av Dagmar Selling och Sverker Janson (1955), Statens historiska museum resp. Riksantikvarieämbetet.
2. 1954 undersöktes gravarna nr 5 och 11 samt några mindre ytor utanför dessa gravar av Björn Ambrosiani (1954), Riksantikvarieämbetet.
3. 1956 undersöktes storhög nr 4 av Margareta Biörnstad (1958, 1984), Riksantikvarieämbetet.
4. 1960 undersöktes storhög nr 3 av Rolf Petré (1963), Riksantikvarieämbetet.

Dessa fyra underökningar gav inte bara fynd från gravar, utan husgrunder framkom under både nr 3 och 4. Dessutom påvisades en större yta med årderspår under nr 4. I och med att så omfattande boplotsrester låg under dessa två gravar, kunde då inte så vara fallet även under grav nr 2, dvs. den först undersökta där den mycket innehållsrika kammargraven påträffades? För att utröna detta gjorde den arkeologiska institutionen vid Umeå universitet:

5. 1984 delundersökning av en kvarvarande del av grav 2 samt mark under densamma. Dessutom fosfatkartering av hela området, allt under ledning av Per Ramqvist (1985).

Dessa fem undersökningar (fig. 2) har tillsammans frambringat ett sällsynt rikhaltigt material, som därtill är kulturhistoriskt och kronologiskt mycket viktigt. Problemet är dock att de äldre undersökningarna aldrig blivit publicerade. Därför startades 1984 ett projekt med syfte att bearbeta och publicera hela materialet. Projektet drivs av den arkeologiska institutionen i Umeå och Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Institut für Ur- und Frühgeschichte vid Kiels universitet, BRD, och även Sundsvalls Museum samverkar i arbetet.

Av de grävningar som utförts i Högom är det den första, grav nr 2, som givit det mesta fyndmaterialet. Det är också den graven som avses då Högom nämns i litteraturen. Att Högom då och då nämns beror på att kammargraven ända sedan 1954 varit utställd i Sundsvalls Museum och att några enstaka fynd faktiskt blivit avbildade och beskrivna. Det gäller svärdet, vilket redan 1952 diskuterades i en uppsats av Dagmar Selling. Sedan dess har svärdet och svärdstypen diskuterats av Menghin (1983), svärdets stil-I-ornament har analyserats av Haseloff (1981) samt

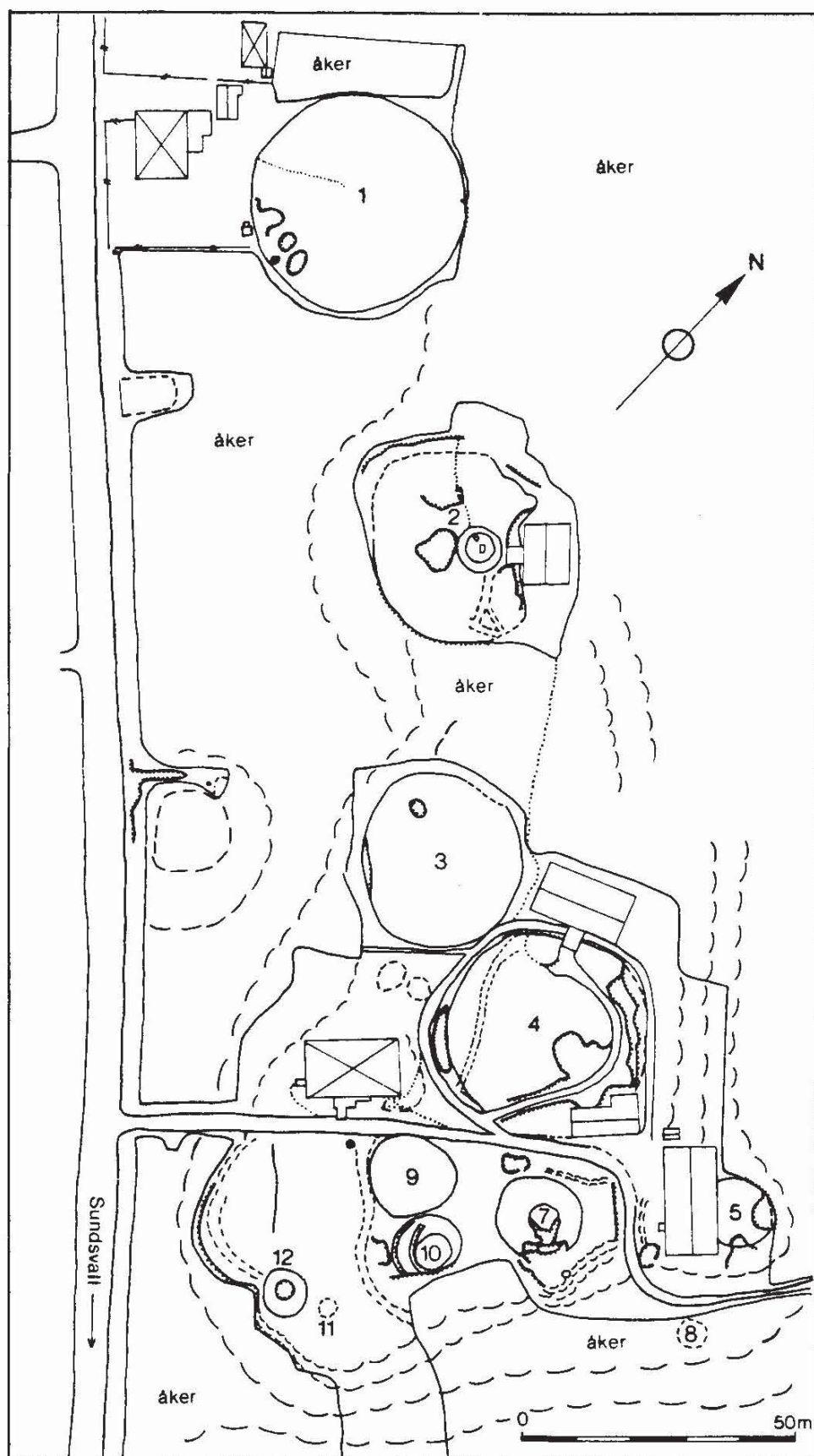

Fig. 1. Plan över Högom-gravfältet som det såg ut 1943. Renritning efter plan av G. Ekelund och S. Magnusson.

svärdets granatinfattningar av Arrhenius (1981).

De två koniska, slipade glasen har publicerats och diskuterats av Ekholm (1967) och senare av Straume (1983) och Näsman (1984). Även agraftknapparna har tidigare berörts av Lamm (1972) och Holmqvist (1982). I samband med att Sverker Janson och Dagmar Selling (1955) i korthet redogjorde för undersökningen avbildades en del av fynden. Översiktligt har Högom-fynden nämnts av framför allt Stenberger (1964), Selinge (1977), Ramqvist & Müller-Wille (1988), men också i kortare uppsatser av Müller-Wille & Ramqvist (1985) samt Ramqvist (1987a och 1987b). När det gäller de övriga företeelserna har husgrunder och bronsgjutningsfynd diskuterats av Ramqvist (1983:8ff., 138ff.). Nyligen har Biörnstad (1984) redogjort i korta ordalag för den 1956 genomförda undersökningen av grav nr 4. I en kortare uppsats nämnde också Ramqvist (1985) de fosfat- och provundersökningar som genomfördes 1984 och som i denna uppsats är det huvudsakliga temat.

2. Undersökningarna 1984

Syftet med 1984 års undersökningar var att ta reda på om det också under hög nr 2 fanns bebyggelserester samt att med fosfatkarteringens hjälp belysa hela det nu befintliga fornlämningsområdet avseende boplatslägen.

Vid 1949-50 års undersökning av grav nr 2 gavs inte möjligheter att på ett tillfredsställande sätt undersöka eventuella boplatserester och kulturlager under högen. Dock gjordes iakttagelser i den gamla markytan och dessa beskrivs av Janson & Selling (1955:67) på följande sätt:

Under röset kunde man iakttaga den ursprungliga markytan med dess små ojämnheter. Här och var hade eldar anlagts. Mot rösets centrum sträckte sig detta allt djupare ned.

Det röse som omtalas är således högens kärnröse (fig. 3). Det framgår också av undersökarnas dagboksanteckningar att graven överlagrade ett kulturlager. Detta beskrivs ha ett "leopardfläckigt utseende". Vår undersökning kom att finna precis detsamma, vilket visade sig vara just det i genomsnitt decimetertjocka kulturlager på vilket högen hade anlagts.

Eftersom 1949-50 års undersökning var koncentrerad till de centrala

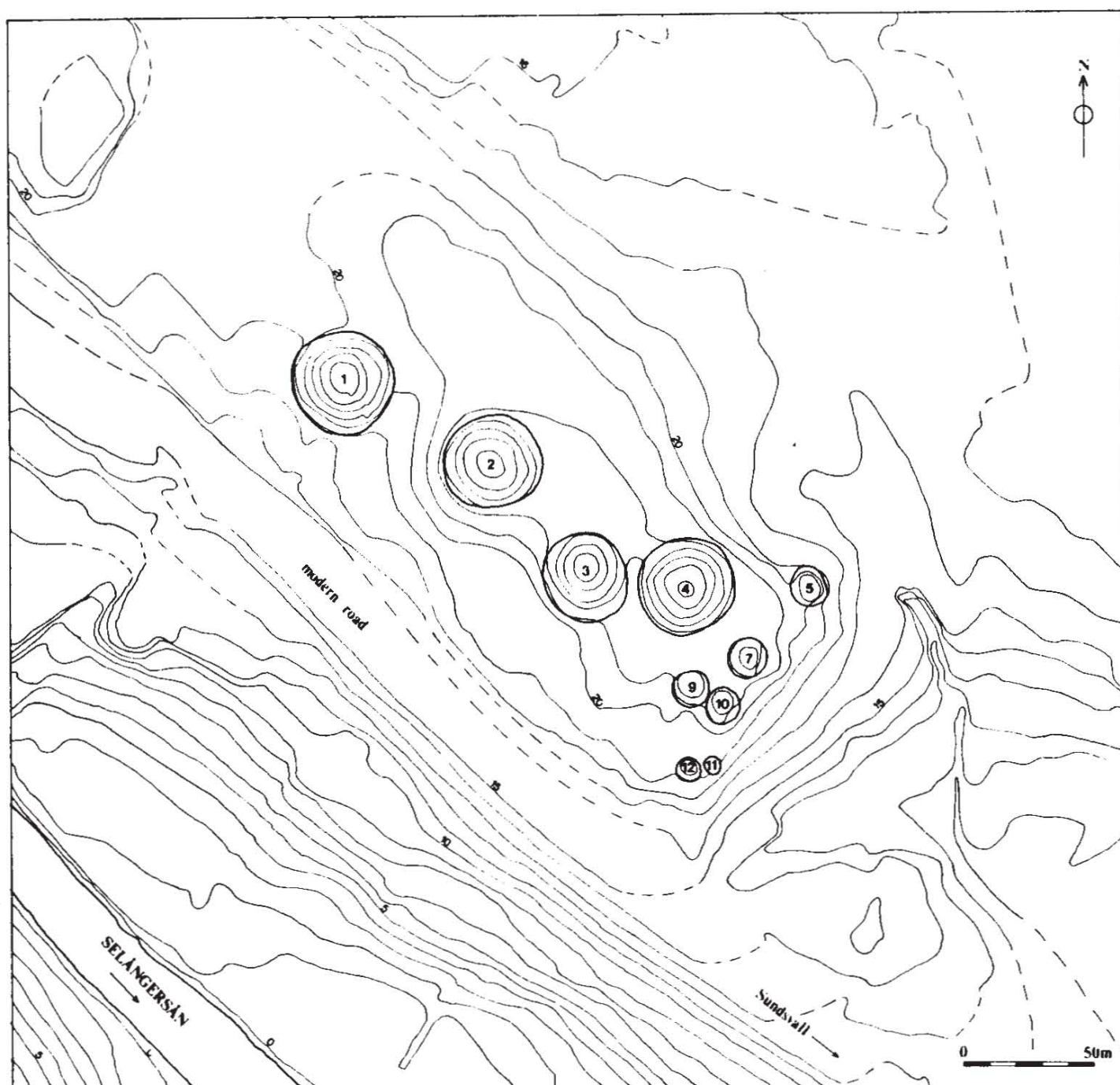

Fig. 2. Plan över Högom-gravfältet efter restaureringen. Upprättad av Sundsvalls kommun.

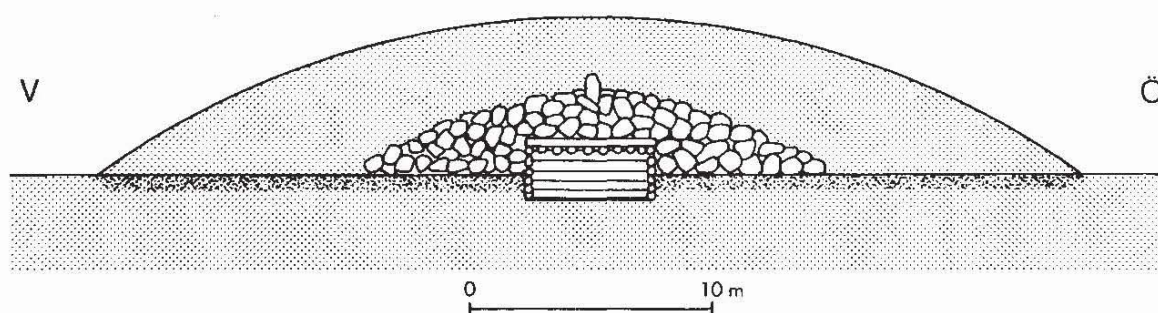

Fig. 3. Schematiskt tvärsnitt genom hög 2 i Högom. I mitten den något försänkta kammaren, med dubbla tak och ett näverskikt överst, däröver ligger kärnröset på vars topp fanns en rest sten. Alltihop täckt av en jordmantel. Rekonstruktion: P.H. Ramqvist.

delarna av graven, fanns stora delar av högens mantel kvar i dess perifer delar. Det framgår av fig. 1 att högens NÖ kan var starkt skadad av en ekonomibyggnad till gården på gravfältet som låg kvar till 1940-talet. Vid 1949 års grävning var denna byggnad borttagen och Janson och Seling gick in i högen från just detta håll. Vi valde att gå in med ett schakt i gravens SÖ kant (fig. 4).

Eftersom graven ursprungligen varit ca 40 m i diameter och det kärnröse som finns därunder var ca 19 m i diameter borde det vara ungefär 10 m från högens kant in till kanten på kärnröset. Det borde således på den sträckan gå att få fram eventuella bebyggelserester. Provschaktet gick in mitt på åschrönet i åsens riktning in mot högens centrum, dvs. i NV-SÖ-lig riktning. Schaktet gjordes 5 m brett och 10 m långt, varav 4 längdmeter hamnade innanför och 6 meter utanför den då iakttagbara begränsningen av högen.

3. Undersökningsmetod

De tidigare undersökningarna hade nyttjat olika undersökningsmetoder. Caterpillar användes för att bana av de enorma jordmängderna som högarna byggts av. Endast när kulturlagret nåddes övergick man till gängse arkeologisk spade och skärlev. Endast undantagsvis sällades materialet. Vid den första undersökningen 1949 användes endast mankraft och där var spaden det viktigaste redskapet. När jag 1982 i Sundsvalls museum tittade igenom det material som fanns tillgängligt upptäckte jag att ett flertal degelfragment och gjutformsfragment fanns

Fig. 4. Foto över hög 2 som visar provschaktets belägenhet. Taget från krönet av hög 3 (jfr fig. 1 och 2). Foto P.H. Ramqvist 1984.

bland den brända leran (detta material finns delvis avbildat i Ramqvist 1983:11, fig. 2:3 samt 13, fig. 2:6). Sådant bronsgjutningsmaterial hittades både i fyllningen och under grav nr 3 samt i fyllningen till grav nr 2 där bl.a. en intakt smältdegel påträffades. Detta mycket viktiga material uppvisar många likheter med materialet från Helgö (Holmqvist 1972, m.fl.) och Gene (Ramqvist 1983, Lindqvist 1985).

Jag har i annat sammanhang påvisat tre orsaker till varför det kan vara lätt att förbigå fynd av denna typ vid en utgrävning (Ramqvist 1983:179) och det är uppenbart att tolkningarna av en boplats med gjutning blir helt olik den utan dylik aktivitet. Det är således mycket lätt att vid en undersökning förbigå viktiga fynd av mycket högt kvalitativt värde för tolkningen.

Därför valdes vid undersökningen att genomgående sälla allt material. Eftersom det en bit in i högen blev avsevärd höjd på profilen blev det nödvändigt att gräva i olika lager. Detta motiverades också av att många olika företeelser, både moderna och förhistoriska, framkom. Sammanlagt användes fem s.k. dokumentationsnivåer (DN).

4. Undersökningsresultat

Undersökningen gav positivt resultat angående närvaron av kulturlager och bebyggelselämningar under högen. Kulturlagret direkt under högen hade precis den karaktär som utgrävarna angivit i sina dagboksanteckningar. Dessutom utgjordes det mesta av högens fyllningsjord av boplatstrester, vilket visar att delar av den här befintliga bebyggelsen förstörts redan i samband med gravbygget. Iakttagelser angående den moderna förstörelsen samt dess återställande gjordes också.

Schaktet grävdes i fem olika lager och en kort beskrivning av dessa ger en god karakteristik av förhållandena (jfr fig. 5 och 6):

- DN 1: Översta skiktet. Matjord och sand påfört vid återställandet av högen efter 1949–50 års undersökning. Tjockleken på detta lager varierar beroende på skador och ojämnheter i den ursprungliga högytan.
- DN 2-I: Matjordsskiktet tillhörande den ursprungliga högytan. Varierande tjocklek beroende på skador uppkomna före återställandet.
- DN 2-II: Fyllningsjord påkastad vid gravbyggandet. Till stora delar bestående av mörk och fyndbärande kulturjord. Tjockleken tilltar mot högens mitt.
- DN 3: Kulturlager, intakt, under gravhögen, 0,05–0,20 m tjockt.
- DN 4: Konstruerad horisont under kulturlagret, använd vid grävning av anläggningar.

Som framgår av långprofilen (fig. 5) upphör högens ursprungliga fyllnadsjord ungefär vid koordinat X42,5/Y80 medan det underliggande kulturlagret fortsätter opåverkat av sentida jordbearbetning till X-koordinat 38, dvs. ytterligare ca 4,5 m. Därefter, till ungefär X-koordinat 35,5 finns fragmentariska rester av kulturlagret bevarat. Dessutom är matjordslagret vid X-koordinat 35 ca 0,25 m djupt medan det mellan X-koordinaterna 37–42 har en genomsnittlig tjocklek av ca 0,40 m. I klartext betyder det att den sentida odlingen och jordbearbetningen gått fram till X-koordinat 42,5 och därigenom fört ut ursprunglig fyllnadsjord varigenom matjordsskiktet på sträckan 37–42 i det närmaste fördubblats. Genom denna extra tillförsel har också det underliggande kulturlagret bevarats intakt trots att det, åtminstone delvis, alltid legat utanför högen. Hur stor högen ursprungligen varit går dock inte att avgöra, men att den överstigit den utsträckning som representeras av DN 2-II är helt klart. Den storlek som den återställda högen fick och som den fortfarande har torde dock ligga nära den ursprungliga.

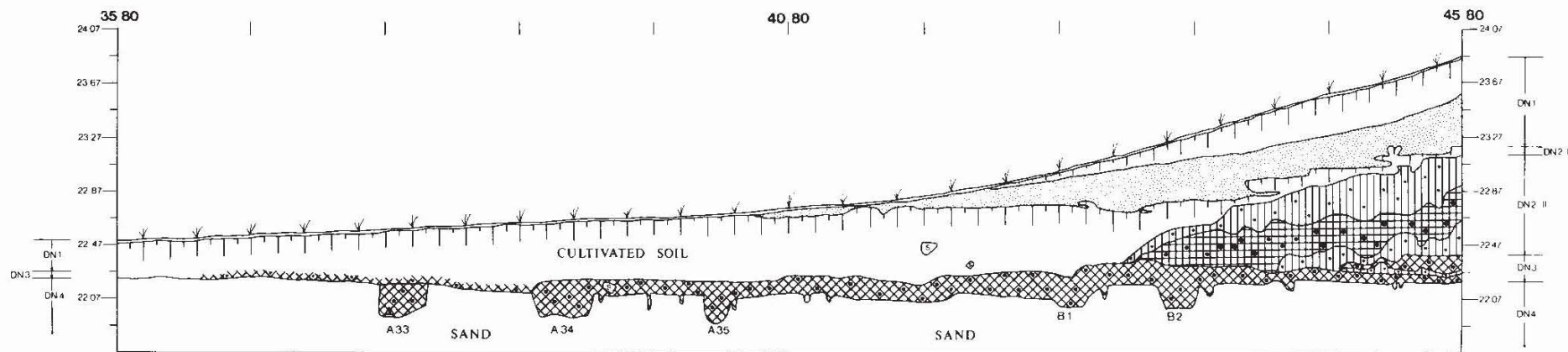

Fig. 5. Profil över provschaktets södra långsida mellan koordinaterna X=35, Y=80 och X=45, Y=80 (jfr fig. 7).

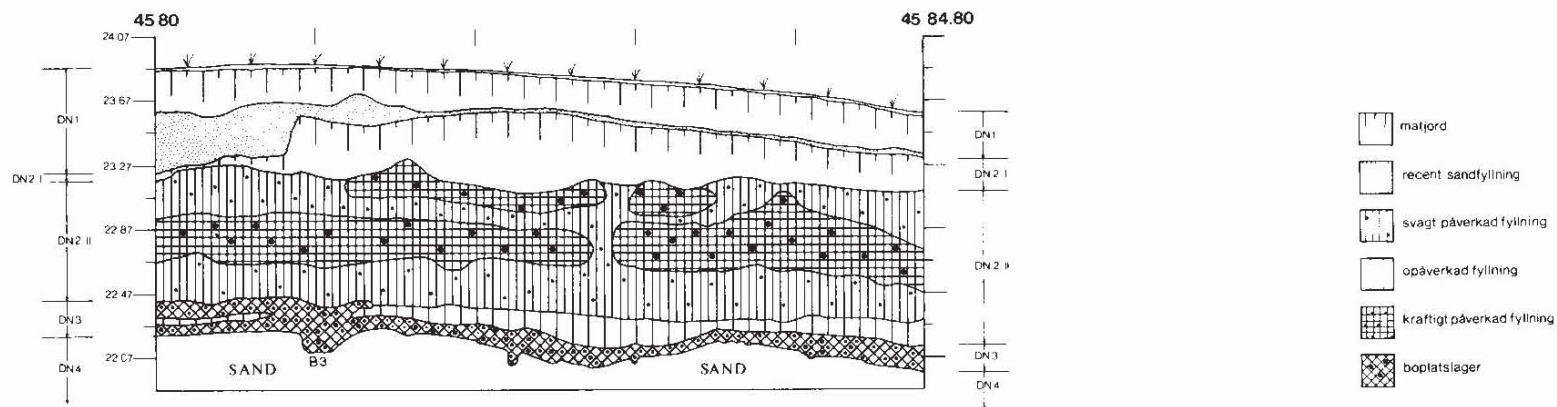

Fig. 6. Profil över provschaktets norra kortsida mellan koordinaterna X=45, Y=80 och X=45, Y=84, 80 (jfr fig. 7).

Den ursprungliga fyllnadsjorden, lager DN 2-II, var i allmänhet mycket kraftigt sot- och kolbemängd och innehöll vanliga boplatser, såsom bränd lera och brända ben. I schaktets kortsida var tjockleken på detta lager 0,8–1,0 m (fig. 6). Det karakteriserades framför allt av att det uppträdde i stråk eller fläckar. Dessa stråk var ömsom mycket kol- och sothaltiga och ömsom nästan helt utan organiska inslag. Tydligast var detta närmast kulturlagret (DN 3), där uppenbarligen mer eller mindre steril grusig sand använts för att utjämna marken före gravläggningen (jfr fig. 5–6).

I både lång- och kortprofilen (fig. 5–6) framträder regelbundna försänkningar av kulturlagret, vilket är spåren av mindre stolphål. Av dessa utgör de i långprofilen en rad om tre stolphål med ett inbördes avstånd på 1,2 m (A33, A34 och A35, fig. 5). Ytterligare stolphål framkom vid borttagandet av kulturlagret (fig. 7). Sammanlagt på ytan och i profilerna påträffades 11 stolphål samt 3 gropar med starkt kolhaltig fyllning.

Stolphålen är av två typer:

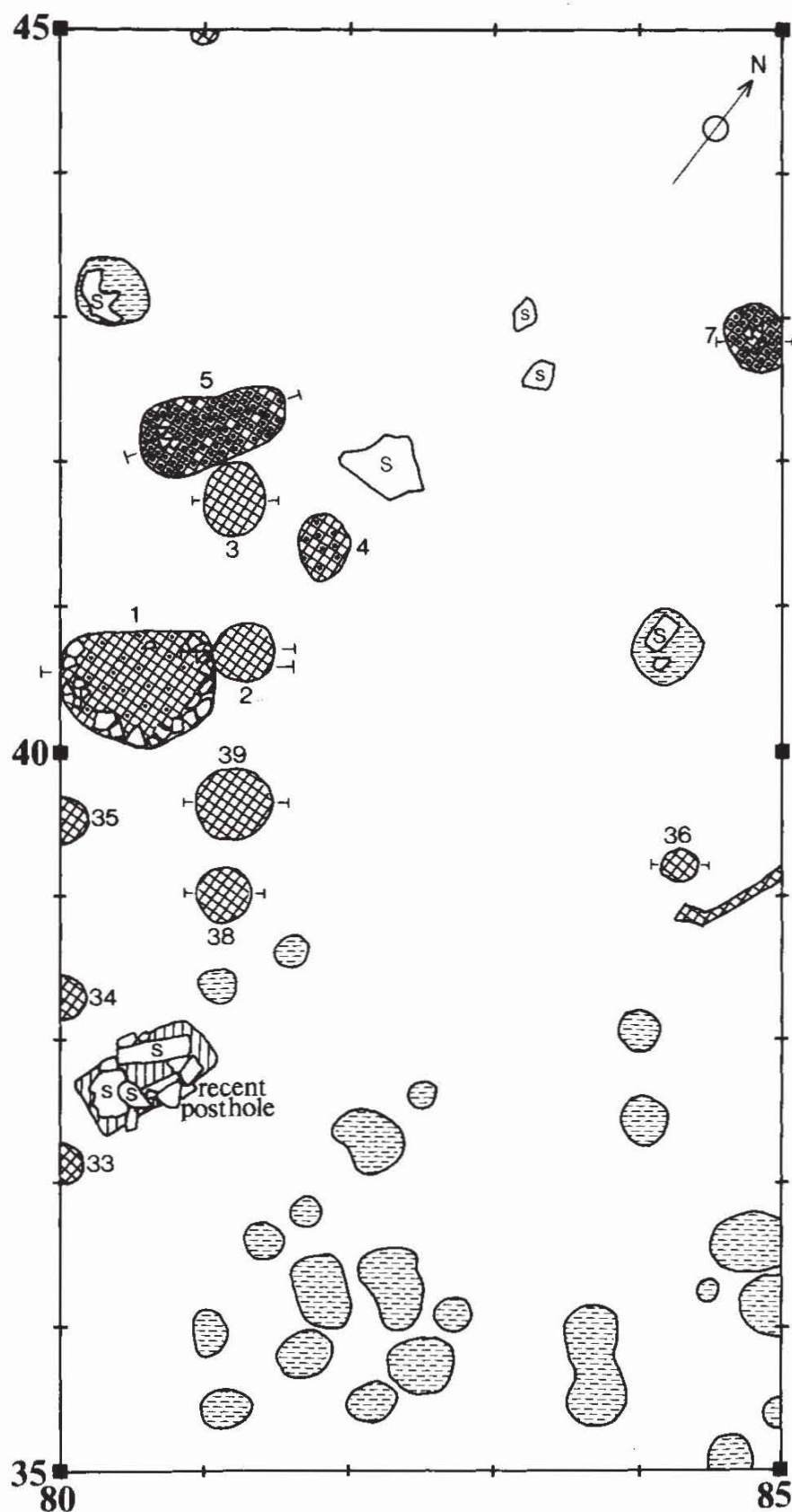
- a) mindre stolphål med homogen fyllning bestående av svagt sothaltig sand utan rester av trä eller näver.
- b) större stolphål med heterogen fyllning.

I stolphålen fanns inte några rester efter stolpar. Inte heller påträffades säkra rester efter kol som kan tillskrivas stolpar. Det kol som hamnat i stolphålen är sannolikt av sekundär karaktär. De mindre stolphålen bildade två rader, ovan nämndes de i långprofilen synliga med stolphålen A33–35. Ungefär en meter NÖ om dessa tre löper i samma riktning också en rad, omfattande fyra stolphål A38–39, A2–3. Denna rad svänger svagt av mot NV (fig. 7).

Endast ett större stolphål (A1) påträffades på den grävda ytan (fig. 7 och 8). Detta var närmast ovalt till formen och 1,06×0,80 m stort (NV–SÖ). Fyllningens karaktär gjorde att anläggningen i plan mest liknade en härd. Fyllningen bestod nämligen i övre delen av mycket mörk, kol- och sothaltig sand, samt längs kanten också rikligt med skörbränd sten. Vid profilgrävning av anläggningen visade det sig att den skörbrända stenen och den mörka fyllningen koncentrerade sig och gick djupare i anläggningens SV del (fig. 8). Anläggningens djup var 0,45–0,55 m och gropen hade skarpt nedskurna kanter och en svagt konkav bottenprofil. I den SV delen gick den mörka fyllningen innehållande skörbränd sten ända ner till botten, medan den NÖ halvans nedre del endast bestod av svagt påverkat fyllningsmaterial. Denna anläggning utgör sannolikt ett medvetet igenfyllt stolphål, där fyllningsmaterialet bestått av kulturjord och skörbränd sten. Stolpen har stått i gropens SV del och dess diameter har varit mindre än 0,4 m. Goda paralleller till sådana medvetet igenfyllda stolphål finns i t.ex. Gene, hus VII (Ramqvist 1983:118ff.).

Till karaktären skiljer sig alltså detta stolphål från övriga, det gäller både storleken och fyllningen. Det är också senare än det intilliggande mindre stolphålet A2. Det stora stolphålet skär nämligen av SV kanten på A2, vilket betyder att det stora stolphålet och den rad som A2 ingår i, ej är samtidiga (fig. 8).

De tre groparna A4, A5 och A7 är genom sin fyllning avvikande från stolphålen. Fyllningen är i dessa starkt kol- och sotblandad med enstaka inslag av

Fig. 7. Plan över anläggningar och fuktfläckar (i planens nedre del) som framkom i DN 4, dvs. genast under boplatslagret. Det recenta stolphålet utgör en telefonstolpe med kvarvarande murket virke. För teckenförklaring se fig. 5–6.

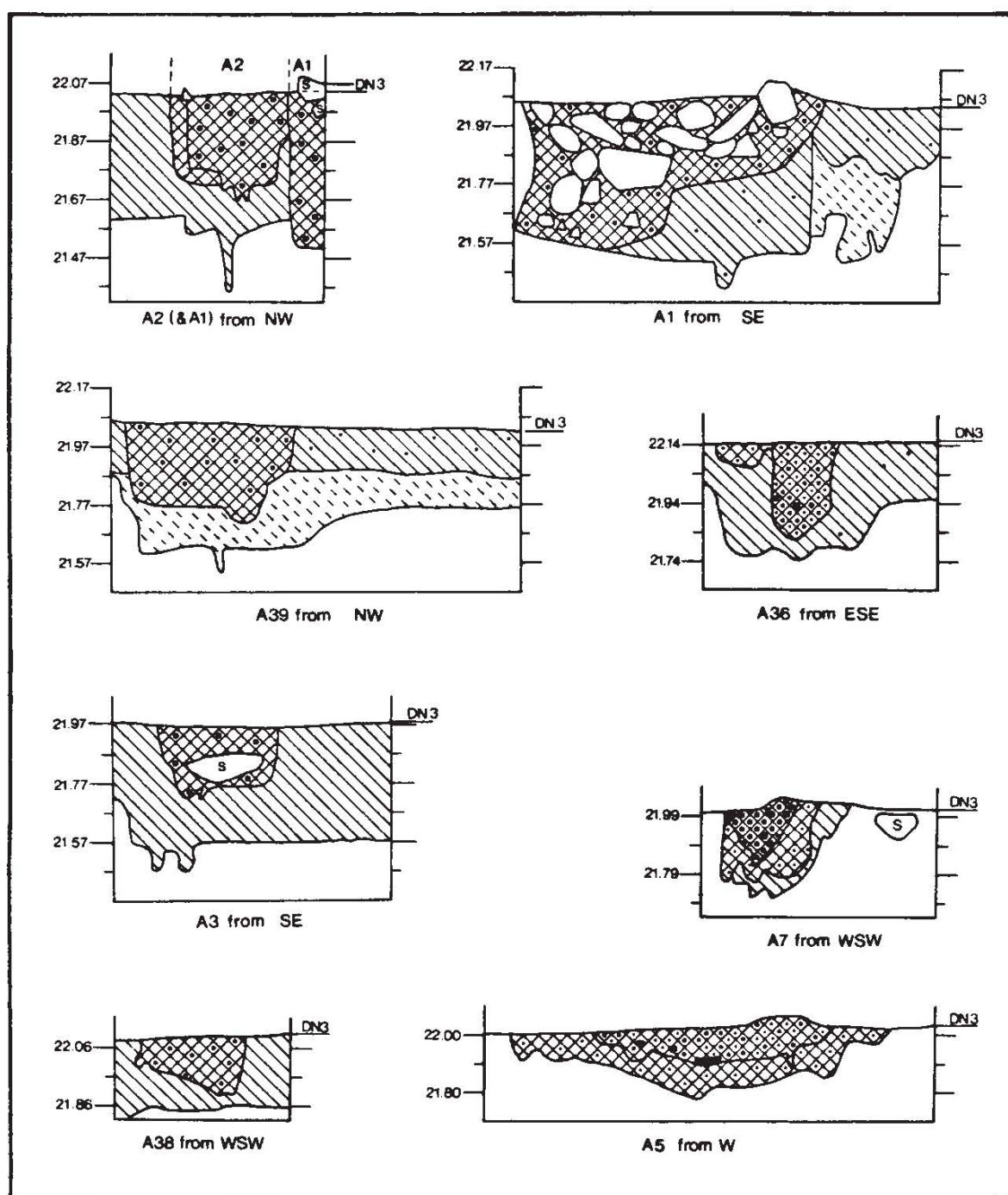

Fig. 8. Profiler av några stolphål (A1–A3, A36, A38, A39) samt andra anläggningar (A5, A7) under hög 2 i Högom (jfr fig. 7).

skörbränd sten. Beträffande grop A7 kan det röra sig om ett stolphål, medan de övriga två till form och profil närmast förtjänar beteckningen kolgropar.

Vid undersökningen påträffades förutom ovan nämnda anläggningar något som närmast kan betecknas som fuktfläckar. Dessa uppträdde genast vid friläggningen och antog runda stolphålsliknande former (se fig. 7). Många av dem syntes också högt upp i matjorden. I den snabbtorkande sanden försvann dock den tydliga runda formen efter en stund. Det som fanns kvar efter upp-torkningen var endast glesa anhopningar av fragmentariskt kol och sot. Förklaringen till detta fenomen är inte given, men fuktfläckarna uppenbarade sig framför allt i den del där kulturlagret var sönderplöjt. En annan typ av fuktfläckar förekom också under själva högen, men då framför allt i samband med stenar. Alla dessa fuktfläckar kan dock inte ha varit stolphål. Trots att plöjning skett skulle ändå stolphålens bottenpartier ha återfunnits, såsom exemplet stolphål A33 visar (fig. 5).

Det är naturligtvis svårt att utifrån dessa fåtaliga stolphål säga något om de byggnader de varit del av. Men en jämförelse kan göras med förhållandena i Gene (Ramqvist 1983). Där har i ungefär samma jordartsförhållanden undersökts mängder med stolphål *vilkas funktionella kontext är klar*. Det visade sig där att de inre takbärande stolparna varit 0,3 m i diameter i genomsnitt och att de nedsatts i gropar som i genomsnitt var 0,8 m i diameter och 0,6 m djupa. Det är således just den typen av stolpar som det större stolphålet i Högom representerar om det ingår i en byggnad. Utifrån erfarenheterna i Gene skulle på samma sätt de mindre stolparnas storlek tyda på att de hänger samman med någon väggkonstruktion som alltså inte är samtida med det stora stolphålet.

5. Fynden

Fyndmaterialet beskrivs bäst som ett typiskt boplatsmaterial, med framför allt bränd lera, brända ben och några föremål och fragment av järn. I allmänhet var fynden rikligare i den uppkastade fyllningsjorden (DN 2–II) än i det intakta kulturlagret (DN 3). Dock omfattade fyllningsjorden en betydligt större kvantitet jord (jfr profilen fig. 6).

Praktiskt taget varje meterruta av fyllningsmaterialet (DN 2–II) innehöll fynd, med en viss koncentration i schaktets norra hörn (jfr fig. 9 över bränd lera, vars spridning nära överensstämmer med övriga fynds). Av fynden i detta lager kan nämnas ett litet fragment av en vävtyngd av lera, ett par bearbetade och förkolnade trästycken, förkolnat näver där

bl.a. ett stycke var dubbelvikt samt ett flertal fragment av förkolnade *hasselnötsskal*, vilket är särskilt intressant eftersom sådana också förekommer i gravgömman, dels liggande i en läderpung fastsatt på den dödes bälte, dels i enstaka förekomster vid sadeln och vid ett av betslen. Några säkra gjutforms- eller degelfragment påträffades inte bland den brända leran (fig. 9).

I det intakta kulturlagret (DN 3) påträffades ett mindre antal fynd och deras rumsliga fördelning upplyser inte heller om hur byggnaderna varit orienterade eller konstruerade. Fyndens karaktär överensstämmer dock helt med fynden i fyllningsjorden och av spridningen framgår att även den av plöjning förstörda delen av kulturlagret utanför högen är fyndbärande. En viss koncentration av fynd kan noteras nära schaktets östra hörn, vilket kan indikera fortsatta bebyggelserester utanför hö-

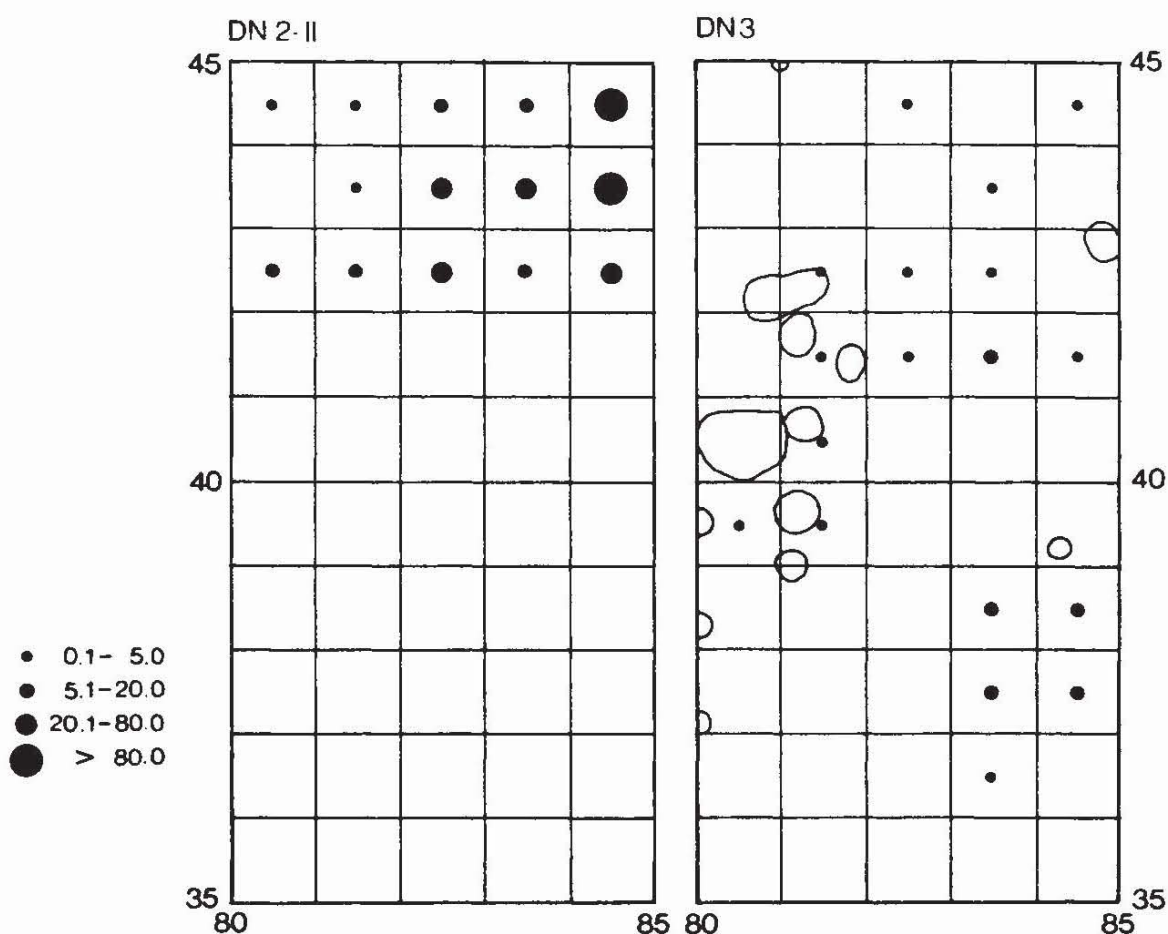

Fig. 9. Spridningen av bränd lera i 1984 års provschakt. Till vänster förekomsten i fyllnadsjorden (DN 2-II) och till höger förekomsten i boplatslagret (DN 3) där också de påträffade anläggningarna markerats. Gram/kvadratmeter.

gen. Förutom några järnspikar och järnfragment påträffades i DN 3 ett stycke kraftigt försintrad lera med ett halvmånformat urtag. Den ena sidan var dock betydligt mindre bränd och knappast alls sintrad. Fragmentet hör möjligen till ett blästermunstycke. Bland de fåtaliga resterna av förkolnat organiskt material förekom ett mindre stycke av förkolnad avföring, eventuellt från får (muntl. uppg. K. Viklund). I övrigt förekom i DN 3 inte rester av vare sig näver eller bearbetat trä.

Skillnaden mellan de båda lagren är således att den uppskottade fyllningsjorden i huvudsak kommer från ett bränt boplatslagret, medan det intakta kulturlagret och anläggningarna i detta inte uppvisar karakteristiska tecken på en bränd yta eller ett nerbränt hus.

6. Paleobotaniska indikationer

Att det intakta boplatslagret inte varit utsatt för särskilt omfattande brand stöds också av de gjorda *makrofossilanalyserna*, vilka utförts av Roger Engemark och Karin Viklund (1984) vid Arkeologiska institutionen, Umeå universitet. Det påträffades relativt få förkolnade frön jämfört med tidigare undersökningar av husgrunder (jfr Engemark 1981, Ramqvist 1983:77, Wennberg 1986). Proverna i Högom togs dels i alla undersökta anläggningar och dels i det intakta kulturlagret (DN 3) på ungefär varje meter längs både lång- och kortprofilen. Dessutom togs fyra prover i kortprofilens lager DN 2–II, dvs. den uppkastade kulturjorden. Vid varje provtagningspunkt insamlades ca 4 liter jord.

Sammanlagt påträffades 168 förkolnade frön, fördelade på följande kategorier: sädesslag, åkerogräs, ängsväxter, strandväxter eller våtmarksväxter samt övriga växter (tab. 1). När det gäller *sädesslagen* påträffades endast sju frön av vilka fyra ej gick att närmare bestämma, medan de övriga utgjorde ett av vardera korn, havre och råg. Samtliga frön av sädesslag kommer från det primära boplatslagret (DN 3) eller dess anläggningar (DN 4). Även om tillfälligheter kan ha fört dessa enskilda frön till boplatsen, törs vi nog räkna med att de trots allt representerar de grödor som använts på platsen. När det gäller de tre identifierade arterna har sammansättningen sin motsvarighet i Trogsta hus A (Wennberg 1986). Denna husgrund dateras genom ^{14}C och fynd till folkvandringstid, dvs. till boplatsens sista fas (Liedgren 1984:102). I hus I vid Gene (Ramqvist 1983:77), vilket genom ett flertal dateringsunderlag

Tab. 1. Förekomsten av förkolnade fröer från olika delar av det 1984 undersökta schaktet i hög 2 i Högom. Upprättad av Engelmark & Viklund (1984).
A- och B-nummer=anläggningsnummer. M1-M17=löpande provnummer utanför anläggningar.

Provtagningsplats:	Sekundära kulturlagret (DN 2)	Boplatslagret (DN 3)	Anläggningar i schaktets botten	Anl. i långprofilen
x=inga frön	x x	x x x x	x x x x x x x x	
Anläggning/prov nr:	M M M M M 2 3 4 5 2	M M M M M M M M M M M M M M M M 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 1	A A A A A A A A A A A A A A A A 1 2 3 5 7 33 34 35 36 38 39 9	B B B 1 2 3 S:a
Odlade växter:				
<i>Hordeum vulgare</i> (korn)			1	1
<i>Secale cereale</i> (råg)		1		1
<i>Avena</i> (havre)			1	1
<i>Cerealia indet frag</i>		1 2	1	4
Åkerogräs:				
<i>Atriplex</i> (mållor)		2		2
<i>Chenopodium album</i> (Svinmålla)	1 1	1 1 2 2	26	34
<i>Erysimm cheiranthoides</i> (Åkergyllen)			1	2 3
<i>Galium aparine</i> (Snärjmåra)			2	1 2
<i>Galium</i> (måra)		1		1 2
<i>Galeopsis bifida</i> cf (dån)			2	2
<i>Polygonum aviculare</i> (Trampört)		1 1	1 1	4

<i>Polygonum convolvulus</i> (Åkerbinda)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																

daterats till ett tidigare skede nämligen 100–300-talet, har beträffande sädesslagen bara *korn* påträffats (samt ett linfrö). Denna husgrund representerar den tidigaste fasen av den sedentära bebyggelsen i Mellannorrland och möjligen kan det vara så att endast korn (och lin?) använts i detta sedentära initialskede och att en successiv breddning av antalet grödor ägde rum under loppet av yngre romersk järnålder och folkvandringstid. I så fall skulle de paleobotaniska resultaten i Högom nr 2 ge en datering till den sistnämnda tidsperiden. Men ännu behövs dock flera breda undersökningar för att odlingsutvecklingen i Mellannorrland ska kunna beskrivas tillförlitligt.

Beträffande *åkerogräsen* förekommer, trots den lilla mängden, hela 12 olika arter i Högom-materialet, vilket ska jämföras med Gene hus I och Trogsta hus A, där betydligt fler prover endast gav sex respektive nio arter. På alla tre platserna dominerar dock svinmålla helt.

Också när det gäller *ängsväxterna* är Högom artmässigt väl företrätt och även här dominerar på alla tre platserna samma arter, såsom klöver och gräsarter.

Strandväxterna eller våtmarksväxterna representeras i Högom endast av starrväxter. Detta liknar mycket fallet i Trogsta där också starr helt dominerar denna kategori. Men båda dessa avviker från hus I i Gene där istället knappsäv är dominerande. Både knappsäv och starrväxter har sannolikt varit ett helt avgörande vinterfoder för järnålderns kreatur. I Gene visar fördelningen av knappsäven och de starrfrön som i liten mängd också förekommer där, att de nästan uteslutande finns i den halva av huset som rymt djuren samt hyst förråd, men de har en markant koncentration i själva stalldelen (Ramqvist 1983:154, fig. 5:10). Ett liknande förhållande antyds även i hus A i Trogsta (Wennberg 1986:256, fig. 4).

Det kan vara av intresse att här kort beröra skillnaderna i utnyttjandet av våtmarksväxter mellan de ovan nämnda järnåldersgårdarna. Knappsäven är framför allt en havsbunden växt vilket i stort innebär att den inte ska förekomma på inlandsboplatsen Trogsta. Där dominerar i stället den till sötvatten bundna starren. Men varför förekommer då inte den något näringsrikare knappsäven i Högom som ligger i direkt anslutning till havsstranden? Om nu de relativt sparsamma undersökningarna av de paleobotaniska resterna är rättvisande bör det hänga samman med den lokala topografin på platsen. Den relativt branta strandzonen, ner mot den dåvarande havsviken (nuvarande Selångersån) har troligen va-

rit alltför brant för att gynna större bestånd av knappsäv (jfr fig. 2). Trots att den i detta område snabba landhöjningen successivt ådagalagt nya strandzoner har sannolikt knappsävsbeståndet aldrig blivit särskilt stort. I Gene däremot har den snabba landhöjningen i kombination med den flacka strandzonen under lång tid gynnat rika knappsävsbestånd (jfr Ramqvist 1983:77, tab. 4:8 samt 165, tab. 6:1). De båda platsernas olika topografiska belägenhet torde därmed vara den huvudsakliga orsaken till de skilda utnyttjandena av våtmarksväxter.

Närvaron av strandväxter i den relativt höga frekvensen det trots allt är fråga om i DN 2-II i Högom, antyder att den brandtomt som detta är rester av också hyst en fähusdel, vars huvudsakliga foderväxt varit starr. Att däremot yttra sig om frön från anläggningarna eller kulturlagret under högen är inte särskilt givande då endast anläggning A7 kan anses vara förenad med "brandaktiviteter". Anläggning A7 står ensam för ca 1/3 av frön som påträffats totalt i schaktet. Provet från det stora stolphålet A1 var däremot helt utan frön, vilket naturligtvis främst sammanhänger med att det inte ingått i en brandtomt eller fyllts med material från en brandtomt.

När det slutligen gäller frön från *andra växtarter*, kan t.ex. nämnas förekomsten av hallon som, i likhet med Gene och Trogsta, varit ett utnyttjat bär. På de sistnämnda platserna finns de flesta norrländska bärsorterna representerade och hallonen i Högom ger en antydning om att också på denna s.k. hövdingagård har bären varit omtyckta. En udda art, nate, förekommer på två olika ställen i det intakta boplatslagret. Nate, som är en vattenväxt, har alltså fraktats till platsen medvetet eller av misstag kommit med vid t.ex. ler- eller fodertäkt.

7. Fosfatkarteringen

För att belysa den förhistoriska bebyggelsens utbredning på åsen fosfatkarterades ett ca 250×200 m (NV-SÖ) stort område runt om och på gravfältet (fig. 10). Marken runt gravfältet var till slutet av 1940-talet använt för odling och bebyggelse, vilket framgår av fig. 1. Dessa aktiviteter verkar naturligtvis negativt på en fosfatkartering men svårigheterna går att komma undan.

Eftersom hela området uppvisade en matjordsprofil, dvs. en sammanblandad A- och B-horisont (genom plöjning), togs samtliga prover

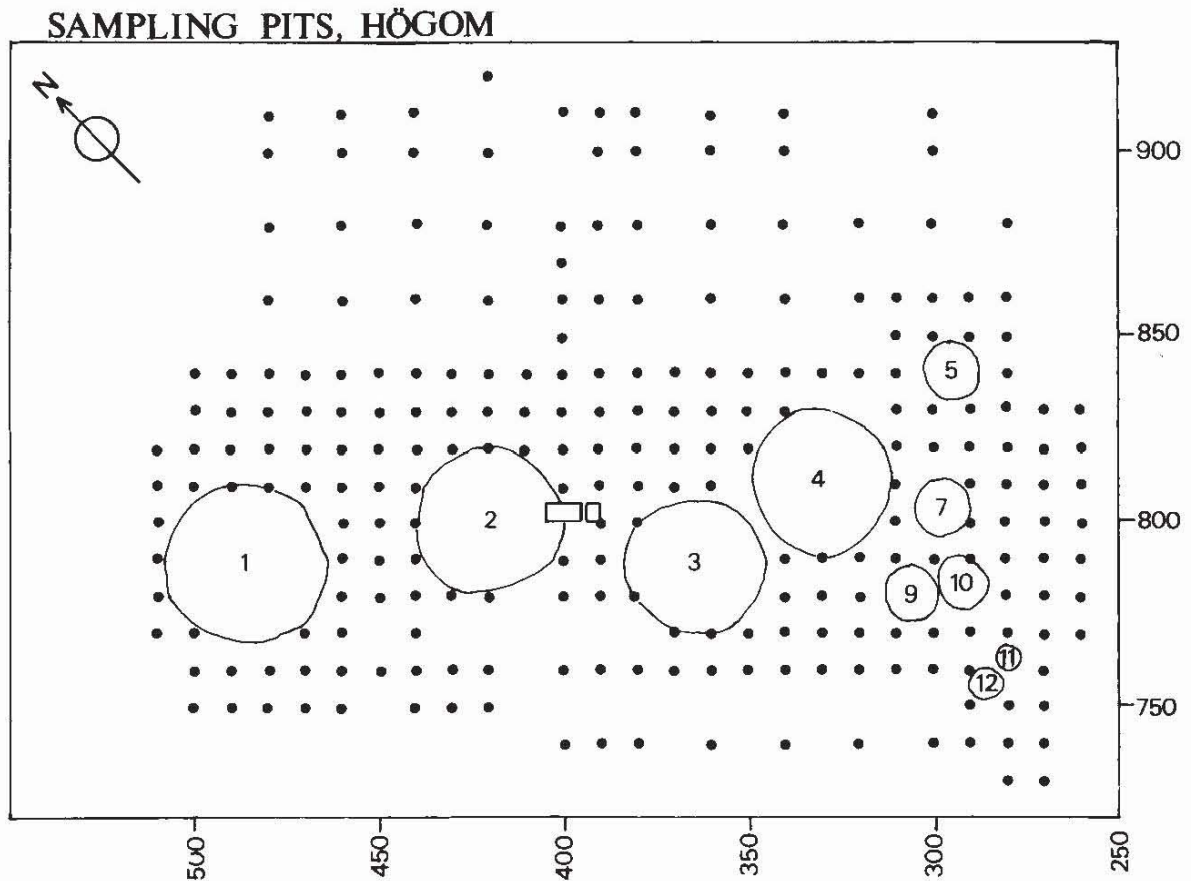

Fig. 10. Fosfatprovtagningspunkternas läge i förhållande till gravarna på gravfältet i Högom. 1984 års provschakt i hög 2 markerat.

under matjordsskiktet, dvs. i C-horisonten. Därigenom undvikes till största delen den moderna påverkan. Matjordsskiktet varierade en hel del i tjocklek och provtagningsdjupet kom därmed också att variera. På några provtagningspunkter påträffades kulturlager under matjordsskiktet och då togs provet i detta.

Vid provtagningsstillfället beskrevs samtliga provtagningsprofiler avseende jordart, kulturlager, stenar, matjordsdjup, kol, fynd, m.m. Proverna togs med en 28 mm:s jordborr och med 10 meters intervall på gravfältets centrala delar och med 20 meters mellanrum i periferin (fig. 10). Proverna har analyserats av Maria Lindström och Robert Olsson vid Arkeologiska institutionens laboratorium i Umeå. Citronsyra-metoden användes och värdena är angivna i P° (fosfatgrader), där $1 P^\circ = 10$ mg P/kg torkad jord.

Totalt insamlades och analyserades 238 prover, vilka gav ett medelvärde på 89,7 P° . Värdena varierade mellan 41 och 449 fosfatgrader och standardavvikelsen blev 50,4. Det är uppenbart att det föreligger god

korrelation mellan hög fosfathalt och själva gravfältet. Det är bara i anslutning till gravarna som höga fosfatvärden erhållits (fig. 11). Koncentrationen är störst rakt väster om hög nr 2, men mindre koncentrationer uppträder också bredvid de övriga storhögarna. Det visade sig att ett visst samband fanns mellan hög fosfathalt och närvaron av kulturlager, och något annat var väl inte att vänta. Men dessa två företeelser förstärker intrycket av att fosfatkarteringen verkligen visar var det finns rester av den äldre järnålderns bebyggelse.

Naturligtvis förstördes mycket av den äldre bebyggelsen redan under äldre järnålder då gravhögarna byggdes. I alla de tre undersökta storhögarna förekom boplatmaterial i högfyllningen samt boplatlämningar under högarna. Men det intressanta är att det fortfarande uppenbarligen finns intakta boplatlager kvar *utanför* högarna. En sådan yta är den omedelbart väster om grav 2 (fig. 11). I det området gjordes många iakttagelser vid provtagningstillfället. För det första är där mycket höga fosfatvärden, upp till 449 P°. För det andra påträffades vid sondningen distinkta kulturlager och för det tredje framkom småfynd i jordborren såsom bränt ben, bränd lera och större kolbitar. Det är dessutom så att

▣ = > 300 P°

▨ = 151–300 P°

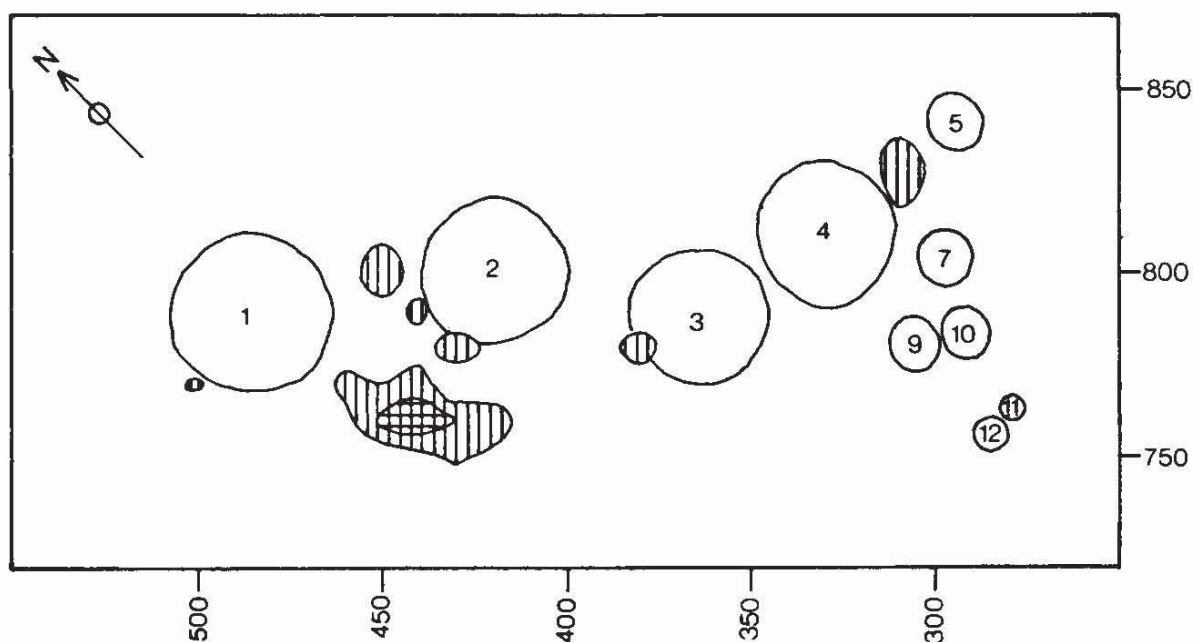

Fig. 11. Fosfatkoncentrationerna på Högom-gravfältet.

denna yta väster om hög 2 utgörs av en svag rygg eller platå, varifrån uppenbarligen inget material tagits när högarna byggdes. Denna rygg eller platå framgår t.o.m. av höjdkurvorna på fig. 2. Tittar man närmare i terrängen SV om storhögarna finner man att sluttningen är svagt böljande, dvs. det finns flera antydningar till ryggar som den vid hög 2. Det var sannolikt så att jordmaterial till högbyggandet togs på bestämda ställen, eller att bestämda avsnitt sparades av olika skäl (kanske ceremoniella) och att jordtäckten därmed inte ägde rum helt slumpmässigt eller oplanerat. De iakttagna svackorna är ofta korrelerade med stort matjordsdjup, vilket betyder att svackorna ursprungligen varit betydligt

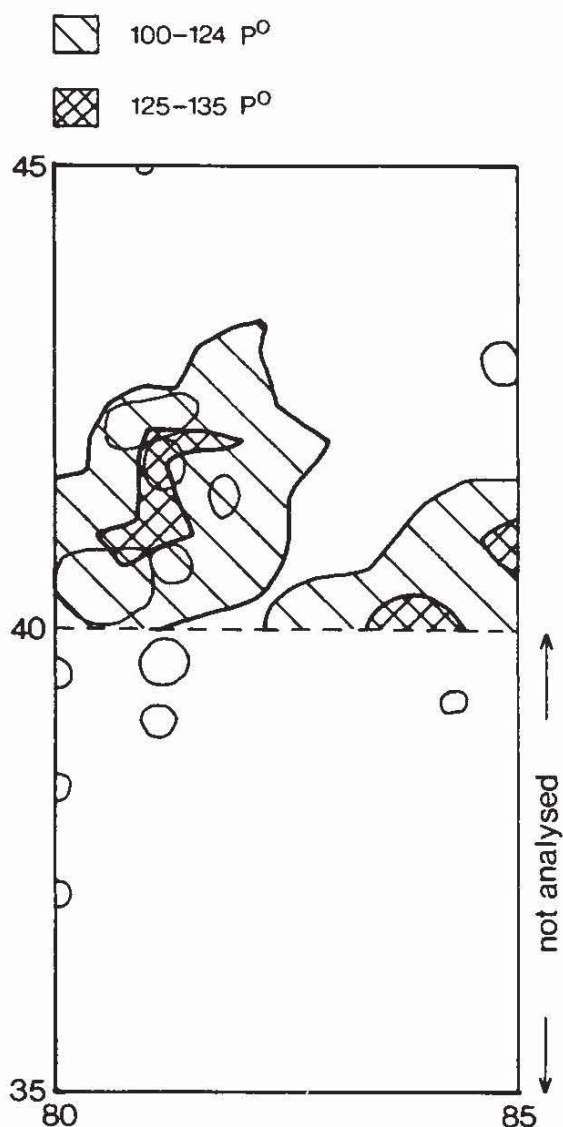

Fig. 12. Fosfatfördelningen i boplatslagret på del av den 1984 undersökta ytan under hög 2. Även de påträffade anläggningarna har markerats.

djupare än de framstår idag. Detta sammanhänger med att jordbearbetning och erosion jämnat ut terrängen. Från de högre partierna har jord förflyttats till de lägre. Av detta skäl kan således matjordsdjupet vara en indikation på var material tagits till högbyggandet. En plats som tycks ha varit särskilt omtyckt är där hög nr 1 nu ligger (jfr fig. 2). Dels ligger dess högfot inte mindre än ca 2 m lägre än de övriga och dels är den omgiven av relativt djupa matjordslager. Det är också relativt höga fosfatvärden där samt flera exempel på kulturlager. Som framgår av dessa förhållanden innebär fosfatkarteringen och de iakttagelser som gjordes i samband därmed, att viktiga tillskott erhållits bl.a. när det gäller att komma åt frågan om gravfältets horisontala stratigrafi.

Även en del av den undersökta ytan under hög 2 fosfatkarterades (fig. 12). Totalt togs här, i underkant på kulturlagret, 36 prover i femmetersrutan $X=40$ och $Y=80$. Inga klara koncentrationer noterades och medelvärdet blev 85,7 P° , dvs. nära det för den stora fosfatkarteringen. Fosfathalten var som framgår av fig. 12 något förhöjd i anslutning till stolphålen i rutans södra hörn. En sådan typ av koncentration skulle kunna tyda på att vi hamnat i väggdelen av en eller flera byggnader. Andra undersökningar (t.ex. Zölitz 1980, Ramqvist 1983:160, Zimmermann 1986) visar att fosfater tenderar att anhopas utmed väggarna, oavsett om det är hög eller låg fosfathalt i huset i övrigt.

8. Slutsatser

Undersökningen i Högom 1984 fördjupade kunskapen om bebyggelseaktiviteterna på platsen. Den bidrog också till att peka ut lämpliga ställen för eventuella, framtida undersökningar samt levererade nytt stoff till frågan om gravfältets och bebyggelsens rumsliga och kronologiska samband. Det är av stort principiellt intresse att en boplats av Högoms typ undersöks. Man kan ju i detta fall vara säker på att platsen, åtminstone under folkvandringstid, innehade en socio-politiskt och kanske även ekonomiskt extraordinär ställning. Det är då viktigt att se om också boplatsen varit extraordinär, eller om den är helt jämförbar med andra mellannorrländska gårdar från samma tid.

LITTERATUR

- Arrhenius, B. 1981. Zu den Filigranblechen der Bügelfibeln aus Donzdorf, Grav 78. I:G. Haseloff, *Die germanische Tierornamentik der Völkerwanderungszeit*. Band III: 711–717. Berlin-New York.
- Biörnstad, M. 1984. Att gräva en grav. *Medelpad*. Svenska Turistföreningens årsskrift 1984:53–60. Stockholm.
- Ekholm, G. 1967. Glasbägarna av Högom-typ. *Tor* XI:9–14.
- Engelmark, R. 1981. Carbonized plant material from the Early Iron Age in N Sweden. *Wahlenbergia* 7:39–43.
- Haseloff, G. 1981. *Die germanische Tierornamentik der Völkerwanderungszeit*. Studien zu Salin's Stil I. Band I–III. Berlin-New York.
- Holmqvist, W. 1972. (red) *Excavations at Helgö IV. Workshop*. I. KVHAA. Stockholm.
- Holmqvist, W. 1982. Kunst und Kultur der Vendelzeit – die Jahrhunderte des Beginns. *Wikinger und Slawen. Zur Frühgeschichte der Ostseevölker*. 1982:174–190. Neumünster.
- Janson, S. & Selling, D. 1955. En stormansgrav från Högom, Selångers socken. *Medelpad* 1953–1955:60–87.
- Lamm, K. 1972. Clasp buttons. *Excavations at Helgö IV. Workshop* I. 70–131. KVHAA. Stockholm.
- Liedgren, L. 1984. Iron Age settlements in Hälsingland. *Papers in Northern Archaeology*. Archaeology and Environment 2:93–112. Umeå.
- Lindqvist, A–K. 1985. The Gene investigation. Some new results. *In Honorem Evert Baudou*. Archaeology and Environment 4:441–447. Umeå.
- Menghin, W. 1983. *Das Schwert im Frühen Mittelalter*. Chronologisch-typologische Untersuchungen zu Langschwertern aus germanischen Gräbern des 5. bis 7. Jahrhunderts n. Chr. Stuttgart.
- Müller-Wille, M. & Ramqvist, P. 1985. Något om folkvandringstidens Högom och dess internationella förbindelser. *Sundsvallsbygden*. Årg. 2,2:6–9.
- Näsman, U. 1984. *Glas och handel i senromersk tid och folkvandringstid. En studie kring glas från Eketorp–II, Öland, Sverige*. Archaeological Studies. Uppsala University, Institute of North-European Archaeology. Aun 5. Uppsala.
- Ramqvist, P.H. 1983. *Gene. On the origin, function and development of sedentary Iron Age settlement in Northern Sweden*. Archaeology and Environment 1. Umeå.
- Ramqvist, P.H. 1985. Nytt från gamla Högom. *Sundsvallsbygden*. Årg. 2,2:3–5.
- Ramqvist, P.H. 1987a. Coastal Norrland during the Iron Age. *Swedish Archaeology 1981–1985*:69–90. Svenska Arkeologiska Samfundet. Stockholm.
- Ramqvist, P.H. 1987b. Högom in Nordschweden. Ein regionales Zentrum in der Völkerwanderungszeit. *Die Völkerwanderungszeit. Bevölkerungsstrukturen und wirtschaftliche Voraussetzungen*. Anzeiger des germanischen Nationalmuseum und Forschungsinstitut für Realienkunde, 1987. Nürnberg. (I tryck).
- Ramqvist, P.H. & Müller-Wille, M. 1988. Regionale und überregionale Bedeutung des völkerwanderungszeitlichen Gräberfeldes von Högom, Medelpad, Nordschweden. Ein Vorbericht. *Germania* 66, 1988, 1:95–134.
- Selinge, K-G. 1977. Järnålderns bondekultur i Västernorrland. *Västernorrlands Förhistoria* 1977:153–459. Härnösand.

- Selling, D. 1952. Hovdingasvärdet från Högom. *Arkeologiska forskningar och fynd*. Studier utgivna med anledning av H.M. Konung Gustaf VI Adolfs sjuttioårsdag 11.11.1952:354–362. Stockholm
- Stenberger, M. 1964. *Det forntida Sverige*. Stockholm.
- Straume, E. 1983. *Fasettslipte glass i nordiske graver fra 4. og 5. århundre e. Kr.* (Unpublished thesis.) Oslo.
- Wennberg, B. 1986. Iron Age agriculture in Trogsta, North Sweden. *Fornvännen* 81:254–262.
- Zimmermann, W.H. 1986. Zur funktionalen Gliederung völkerwanderungszeitlicher Langhäuser in Flögel–Eekhöljten, Kr. Cuxhaven. *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet*. Band 16:55–86.
- Zölitz, R. 1980. Phosphatuntersuchungen zur funktionalen Differenzierung in einem völkerwanderungszeitlichen Langhaus von Nørre Snede, Dänemark. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 10:273–280.
- Åberg, N. 1953. *Den historiska relationen mellan folkvandringstid och vendeltid*. KVHAA. Handlingar 82. Stockholm.

RAPPORTER

- Ambrosiani, B. 1954. Rapport över undersökningen av gravarna nr 5 och 11 på gravfältet vid Nyhem, Högom, Selånger sn, Medelpad, 1954. *ATA, dnr 5135/1954*. Stockholm.
- Biörnstad, M. 1958. Rapport över undersökningen av grav nr 4 på gravfältet vid Nyhem, Högom, Selånger sn, Medelpad, 1956. *ATA dnr 2036/1958*. Stockholm.
- Engelmark, R. & Viklund, K. 1984. Rapport. Bestämning av förkolnat växtmaterial från Högom, Selånger sn, Medelpad. *Arkeologiska institutionen, Umeå universitet*.
- Petré, R. 1963. Rapport över undersökningen av grav nr 3 på gravfältet vid Nyhem, Högom, Selånger sn, Medelpad, 1960. *ATA dnr 2537/1963*. Stockholm.